

Nr 302.

Godkänt av riksdagens första kammare den 9 juni 1917.

Godkänt av riksdagens andra kammare den 9 juni 1917.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om vidtagande av åtgärder för en allmän elektrifiering av landsbygden m. m.

(Jordbruksutskottets utlåtande nr 64.)

Till Konungen.

I två inom riksdagen väckta motioner av samma lydelse har hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta verkställa utredning om de åtgärder, som kunna inom den närmare framtiden ifrågasättas för att genom statens försorg få till stånd en så allmän elektrifiering av landsbygden i riket, som omständigheterna kunna medgiva; ävensom att riksdagen för den ovan berörda utredningen måtte för år 1918 ställa ett förslagsanslag av 15,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande med rätt för Kungl. Maj:t att därav under år 1917 förskottsvis disponera erforderligt belopp.

Till stöd härför har anförts följande.

»Den kristid, vari vårt land råkat genom världskriget, har visat nödvändigheten av att vi på olika områden i möjligaste grad göra näringslivet oberoende av utlandet och att vi intensivare än förr arbeta på att tillvarataga våra naturtillgångar.

Stora svårigheter hava sålunda mött för industrien och kommunikationsväsendet att trygga sina bränslebehov; vad vi kunnat uppbringa av stenkol har varit 3—4 gånger dyrare än under normala förhållanden och

dessutom oftast av dålig beskaffenhet. Jämväl det inhemska bränslet, veden, betingar osedvanliga pris, och tillgången därpå är mycket knapp. Att under sådana förhållanden intresset för tillgodogörandet av den ännu obegagnade vattenkraften i våra vattenfall stegrats, är uppenbart. Industrien, som fått en hälsosam varning för sitt ljumma intresse att skaffa sig elektrisk kraft, skall säkerligen mångdubbla sina ansträngningar att göra sig oberoende av importen av stenkol och råolja. Att det förändrade läge, vari bränsleproblemet kommit genom krigstiden och sannolikheten för att stenkolsmarknaden fortfarande skall utmärkas av osedvanligt höga stenkolspris, också måste inverka på frågan om statsjärnvägarnas övergång till elektrisk drift, är uppenbart.

Ett livligt arbete på vattenkraftens tillgodogörande och en stark konkurrens om den elektriska kraften torde sålunda vara att emotse för den närmare framtiden.

Detta kan icke vara annat än glädjande samt för landet som helhet gagnande, men det gäller att se till, att därvid viktiga intressen icke bliva tillbakasatta eller överflyglade av andra.

Det är ett dylikt intresse, ett sådant område, på vilket vi hava anledning att alldeles särskilt fästa uppmärksamhet, när det gäller vattenfallens utbyggande för framalstrande av elektrisk energi; och det är *landsbygdens elektrifiering*.

Frågan om landsbygdens förseende med elektrisk kraft har visserligen tidigare varit föremål för intresse; och vissa i samband därmed stående spörsmål äro under utredning. Likaledes söker man i olika bygder föra denna fråga fram så gott man förmår och med större iver för varje år.

Det må i detta sammanhang erinras om följande.

I motioner vid 1914 års A-riksdag, väckta i riksdagens båda kamrar, påyrkades sålunda, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till de åtgärder, som från statens sida kunde befinnas vara erforderliga och lämpliga för främjande av jordbrukets och därmed närstående näringars förseende med elektrisk kraft. I följd av riksdagsupplösningen nämnda år blev denna motion emellertid icke behandlad av riksdagen.

Vid 1915 års riksdag väcktes av herr Ingeström i första kammaren motion om inrättande av statskonsulenter för kraftdistributioner å landsbygden; och beslöt riksdagen i anledning av motionen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning i fråga om anordnande av upplysningsverksamhet för landsbygdens förseende med

elektrisk kraft samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I den sistnämnda motionen berördes också frågan om statslån för elektriska kraftanläggningar å landsbygden. Spörsmålet om en statens lånefond för finansiering av företag, vilka avse utbyggande av statens vattenfall eller tillgodogörande av enskilda tillhöriga vattenfall, då tillgodogörandet är av mera allmänt intresse, ävensom frågor om ändrade grunder för förvaltningen av vissa kronan tillhöriga vattenfall är under utredning genom särskilda den 8 januari 1915 tillkallade sakkunniga.

I sitt den 16 december 1914 avgivna betänkande har vidare den s. k. elektriska kraftkommittén, tillsatt den 22 juni 1911, framlagt förslag, varigenom dels kraftledningarna skulle bliva tillbehör till kraftstationerna och ledningsnäten kunna belånas, dels ock inteckning kunna vinnas för avtal om kraftleverans.

Frågan om befordrande av kraftfördelningen på landsbygden skall likaledes vara föremål för uppmärksamhet vid pågående överarbetning av 1910 års förslag till ny vattenlag.

Det är vidare bekant, att vattenfallsstyrelsen under åren 1911—1914 verkställt ganska omfattande utredningar angående lämpligaste sättet för elektrisk kraftdistribution å landsbygden samt praktiskt sökt realisera en bygdedistribution från kraftstationerna vid Trollhättan och Älvkarleby.

Samtidigt har genom föredrag (i lantbruksakademien, i svenska vattenkraftföreningen o. s. v.) viktiga spörsmål rörande landsbygdens elektrifiering blivit behandlade, varjämte även svenska motokulturföreningen verkat för nämnda ändamål.

Åtskilliga tidskriftsuppsatser och broschyrer visa också, att intresset för landsbygdens elektrifiering är ganska livligt bland fackmännen på det elektriska området.

* * *

Betydelsen av en elektrifiering i vidsträcktaste omfattning av vår landsbygd kan icke överskattas. Vad först och främst jordbruket och dess bönärningar beträffar, så känner en var, att den mänskliga arbetskraften blivit allt svårare att erhålla och allt dyrbarare. För en mängd tidsödande och mera mekaniska göromål å jordbruket, vartill nu användes mänsklig arbetskraft, ställer sig maskin- och verktygskraften som den mest ekonomiska och effektiva och erbjuder härvid den elektriska kraften stora fördelar framför andra kraftkällor i lätthanterlighet, anpassningsförmåga, snygghet o. s. v.

Det tillfälliga utskottet i första kammaren, som behandlade herr Ingeströms ovanberörda motion, yttrade också i detta avseende bl. a. följande: »I mån som jordbrukets produktionskostnader stegras genom arbetskraftens fördyrande och svårigheten att erhålla tillräcklig sådan, är det ett livsvillkor för vår modernäring att i allt större omfattning kunna betjänas av maskin- och motordrift, vartill den elektriska kraften lämpar sig framför andra kraftkällor. Det må härvid framhållas den betydligt mindre risken för eldfara vid användning av elektrisk kraft för tröskning m. m. och den stora fördel i övrigt elektrisk belysning i boningshus, stall och lador erbjuder.»

En omfattande elektrifiering av jordbruket kan tilläventyrs medföra ett lösgörande i viss omfattning av den arbetskraft, som i form av statare och annan årsanställd arbetskraft nu kräves och som, då den näppeligen kan fullt utnyttjas hela året om, är med alltjämt stigande arbetspris ekonomiskt ogynnsam för jordägaren. Jordbruksarbetarklassen strävar alltmer att få självständigt och för egen räkning ägna sig åt jordbruk. Åtgärder för upprättande av småbruk och egna hem pågå såväl från det allmännas sida som från enskilda; och med varje år torde dessa åtgärder bli allt mer omfattande. Det lärer således vara i allas intresse, såväl de större jordägarnas, vilkas behov av årsanställd arbetskraft blir allt svårare att fylla, som i jordbruksarbetarnas, vilka sträva efter att vinna en egen torva att odla och bygga sitt hem på, om jordbrukets elektrifiering i någon mån möjliggör en reducering av stataresystemet. Betydelsen, socialt och ekonomiskt, av en sådan utveckling ligger i öppen dag.

Det torde kunna sägas, att det större och medelstora jordbrukets ekonomiska drift i hög grad är i behov av att elektrisk kraft för skäligt pris kan i största utsträckning stå detta jordbruk till buds. Men jämväl småbruket, särskilt när egendomarna ligga nära varandra, i kolonier, skall hava avsevärt gagn av tillgång till elektrisk kraft, varigenom en del tyngre arbeten kunna lättas och dessutom andra fördelar och ökad trevnad vinnas.

Under en lång utvecklingsperiod har industrien koncentrerats i städerna; gamla industrier på landsbygden hava överflyttats till städerna och de nya industrierna hava i stor omfattning också sökt sig dit. Här och var, särskilt vad storstäderna beträffar, har man dock under senare år kunnat iakttaga en rörelse i motsatt riktning, beroende främst på det höga markvärdet i städerna och de större utgifterna därstädes för anläggningarnas uppförande, för arbetarnas levnadskostnader o. s. v. Men denna återinvandring till landsbygden är dock ännu mycket sporadisk. Då landsbygden med sin stora och ojämna skattebörd är i starkt behov att vinna ökade beskatt-

ningsföremål, är det för densamma av synnerlig betydelse att kunna draga till sig industriella anläggningar. För att landsbygden emellertid varaktigt skall kunna med utsikt till framgång konkurrera med städerna om industrien, måste denna landsbygd också kunna erbjuda tillgång till elektrisk energi för kraft och belysning.

Den industri, som kräver så mycken kraft, att den själv kan ordna därmed efter omständigheterna, är ju att mindre fästa avseende vid; denna större industri är ej heller den som, där ej särskilda anläggningar föreligga, söker förläggning å landsbygden eller som utvandrar från städerna till landsbygden. Det är små-industrien, som företrädesvis bör uppmärksammas, i allmänhet den industri, vars kraftbehov icke är så stort, att den skäligen kan skaffa sig egen kraftkälla.

Denna industri står hantverket nära. Hantverket, som i stor utsträckning förefinnes å landsbygden, kämpar en ofta ojämn och oviss konkurrenskamp med storindustrien. Inom hantverkerierna finnes mycket kvar av yrkesskicklighet och händighet, och det vore en förlust ur många synpunkter, om hantverket skulle uppslukas av storindustriens schablonmässiga masstillverkning. Det är för hantverkaren under nuvarande förhållanden ofta omöjligt att tillfredsställande möta behovet av maskinkraft; daglig tillgång till en eller annan elektrisk hästkraft skulle däremot för honom vara av betydligt värde.

Hemslöjden, som i många landsdelar spelar en betydande roll, skulle få en betydlig lättnad, om elektrisk kraft därvid kunde komma till användning. Redan i motionerna till 1914 års A-riksdag uppmärksammades den betydelse, som i Schweiz handvävstolarnas ersättande med elektriskt drivna vävstolar åstadkommit och den minskade fysiska ansträngning, som därmed vunnits för de kvinnor, som yrkesmässigt driva vävnadstillverkning.

Det klagas från olika håll över vantrevnaden å landsbygden och att städerna med sin sammanträngda befolkning, sina upplysta gator, sina lätt tillgängliga förströelser o. s. v. har en med varje år allt starkare dragningskraft på landsbygdens söner och döttrar. Det är sannolikt att så är, men varje åtgärd, som kan sprida ökad trevnad över landsbygdens glest liggande och ofta torftiga hem, skall dock i sin mån verka återhållande; det är många tusenden, som ännu äro med starka band fästade vid fädernetorvan.

Landsbygdens avfolkning är ett av de betänkligaste tecknen i den svenska befolkningsrörelsen. Det måste vara av synnerlig vikt att vidtaga alla rimliga åtgärder häremot; och vi äro livligt övertygade om, att tillgång till elektrisk kraft och elektrisk belysning runt om i våra bygder

skall motverka invandringen till städerna. Och vem vågar påstå, att icke emigrationen skall i någon mån minskas, om landsbygden allmänt kunde erbjuda de ökade möjligheter till trevnad och välstånd, som tillgång till elektrisk kraft kan bereda?

De betydande kostnader, som bygdeelektrifieringen medför, hava föranlett att, trots allt intresse och alla insatser för saken, en elektrifiering av landsbygden hittills i blott ringa mån kommit till stånd. Några uppgifter om, huru och efter vilka system denna elektrifiering försiggått torde här vara på sin plats. Uppgifterna äro hämtade väsentligen från dr Alfred Ekströms föredrag vid svenska vattenkraftsföreningens årsmöte 1916.

Sydsvenska kraftaktiebolaget, vari aktiemajoriteten innehaves av städerna Malmö, Lund, Landskrona, Hälsingborg och Halmstad, har icke alls själv befattat sig med landsbygdens elektrifiering, utan, där en transformatorcentral på grund av andra intressen uppförts, har landsbygden tillåtits köpa högspänd kraft av i allmänhet 20,000 volts spänning. Några större sammanslutningar, vanligen i form av enskilda bolag, bildade av lantbrukarna själva, hava därefter utfört bygdelinjer, transformator kiosker och fördelningsnät och även omhändertagit detaljdistributionen av kraft. Dr Ekström tillägger vid denna redogörelse följande: »För ett kommunalt bolag som sydsvenska kraftaktiebolaget är ju denna ställning också förklarlig. Städernas avsikt med sitt bolag var ju endast att tillförsäkra sig och sin industri billig kraft, och de hava väl knappast något intresse för landsbygden i detta avseende. Det kan ju till och med ifrågasättas, huruvida icke städerna hava större fördel av att landsbygden, i motsats till städerna, *icke* kan erbjuda de bekvämligheter, som tillgången på elektrisk kraft medför. Detta innebär ju alltid en möjlighet till att tilldraga sig skatteobjekt från landsbygden eller till att konkurrera om den industri, som till äventyrs eljest skulle föredraga landsbygden framför städerna.»

Däremot har Hemsjö kraftaktiebolag, som arbetar i Blekinge, östra hälften av Skåne och södra Småland, intagit en banbrytande verksamhet med avseende å landsbygdens elektrifiering. Detta bolag bygger såväl bygdelinjer och transformatorstationer som ortsnäten ända till abonnenternas husväggar och omhänderhar detaljdistributionen till varje enstaka abonnent, som alltså får köpa strömmen vid förbrukningsplatsen.

Vad vattenfallsstyrelsen beträffar bygger den också bygdelinjer för 20,000 volt från transformatorcentraler till mindre transformatorstationer på lämpliga platser, där en större samling av abonnenter förefinnes. Åt dessa sistnämnda överlättes att finansiera och bygga ortsnätet inom eget område, för

vilket ändamål i allmänhet andelsföreningar bildas. Dessa föreningar köpa 1,500 volt ström vid vattenfallsstyrelsens små transformatorstationer och omhändervärd själva detaljdistributionen till sina medlemmar. Därigenom att vattenfallsstyrelsen på egen bekostnad utför bygdelinjer och transformatorstationer för nedtransformering till 1,500 volt, underlättas andelsföreningarnas arbete väsentligt, då detta inskränker sig till att finansiera och utbygga ortsnäten till medlemmarna, som vanligen bo inom transformatorstationernas närmaste rayon, på 3, högst 4 kilometers avstånd från desamma. En spänning på 1,500 volt kan användas för en motor å 8 hästkrafter. För småmotordrift och belysning måste strömmen avsevärt nedtransformeras. Med hänsyn till att vattenfallsstyrelsen än så länge blott har ett par kraftstationsanläggningar, varom här kan vara fråga, låt vara betydande sådana, har dock vattenfallsstyrelsens verksamhet för landsbygdens elektrifiering hittills givetvis varit mycket begränsad.

*   *

Med avseende å landsbygdens elektrifiering hava huvudsakligen två utvägar eller, om man så vill kalla dem, två system anlåtats. Antingen anslutes ett distributionsnät till statens eller de stora distributionsbolagens anläggningar — vare sig detta sker genom en sammanslutning i orten eller genom att distributionsbolaget anlägger ortsnätet — eller också utbyggas mindre vattenfall i orterna med omedelbart syfte att fylla det lokala kraftbehovet.

Vad beträffar förstnämnda sätt för bygdedistribution, så är det uppenbart, att det är för orten enklast och i allmänhet förmånligast, om distributionsföretaget bygger såväl bygdelinjer och transformatorstationer som ortsnäten. Långlinjerna bliva därmed i regeln också billigare i anläggningskostnad. Och de bliva bättre byggda och eftersedda. Den ekonomiska och tekniska skötseln av ortsanläggningen blir även billigare och bättre, om distributionsföretaget handhaver densamma. *En* montör kan exempelvis tillse flera nät, och tillgång till ingenjörer för inspektion av näten finnes alltid. Skall åter en liten ort ensam organisera skötseln av sitt nät, medför nödvändigheten att i möjligaste mån reducera omkostnaderna förr eller senare, att nätet kommer att lida därpå.

Att såväl de enskilda kraftdistributionsföretagen som vattenfallsstyrelsen givit affärssynpunkten ett framträdande rum i sin politik för landsbygdens elektrifiering, är naturligt. Denna synpunkt har också tagit sig uttryck

i, att man ansett allenast vissa av våra landskap vara »elektrifierbara», att man funnit betingelserna, för att landsbygdsdistribution i större skala skall tänkas kunna genomföras, vara »å ena sidan sammanhängande och bördiga åkerbruksområden, å vilka anspråken kunna minskas i den mån inslag förefinnas av mindre industriella anläggningar och samhällen, å andra sidan i förhållande till dessa bördiga områden välbelägna inmatningspunkter för billig elektrisk energi».

Vissa undersökningar hava skett angående gränserna för »elektrifierbarheten». Ingenjör A. F. Enström kommer sålunda till det resultatet, att möjligheten för att ett område skall kunna ekonomiskt elektrifieras upphör, då förhållandet mellan områdets odlade areal och totala areal understiger 0,3. Vattenfallsstyrelsen har i sina undersökningar kommit till ungefär samma resultat, dock att med hänsyn tagen till de industriella kraftbehoven, särskilt hantverks- och den vanliga småindustrien, gränsen för förhållandet mellan den odlade och den totala arealen satts något lägre än 0,30, nämligen 0,25.

Nämnda beräkningar torde vara alltför teoretiska för att praktiskt hålla stånd i alla fall. Flera andra faktorer än blott förhållandet mellan odlad jord och totalarealen, t. ex. jordens belägenhet o. s. v., torde härvid spela in. Och i varje fall utgår man vid dessa beräkningar från att områdena skola elektrifieras med ur affärssynpunkt tillfredsställande resultat, och anspråken på ett sådant resultat variera givetvis avsevärt.

Om nämnda grundsatser godtoges, skulle ej blott nästan hela Norrlands landsbygd, utan även landsbygden i vissa delar av Svealand och Götaland icke vara »elektrifierbar». För dessa delars elektrifiering skulle således återstå att anlita det andra av de ovannämnda sätt för landsbygdens elektrifiering, som hittills ifrågakommit, eller utbyggande av små vattenfall i orterna med omedelbart syfte att fylla det lokala behovet, naturligtvis under förutsättning att tillgång till dylik lokal vattenkraft finnes, vilket ingalunda är fallet överallt. Men villkoret blir väl även här under nuvarande förhållanden, att ett dylikt företag är ekonomiskt möjligt. På många håll i vårt land, särskilt i Norrland, hava dylika småfall i allt fall till stort gagn för orten utbyggt. Om deras möjligheter att kunna ekonomiskt bestå torde vara för tidigt att döma, men förhoppningarna på att så kan ske synas flerstädes vara välgrundade.

Hur som helst, — den omskapning av landsbygdens hela liv, som en genomförd elektrifiering skulle åstadkomma, den vinnes ej, om blott de tätast bebyggda egentliga jordbrukstrakterna kunna ifrågakomma till elektri-

fiering. Må vara, att elektrifieringen närmast söker sig till dessa trakter och där ger bästa resultat; må vara att det finnes trakter i landet, där möjligheterna för en bygdeelektrifiering i stor skala länge än komma att saknas. Det finnes i allt fall många ofantligt utvecklingskraftiga trakter av vårt land, som efter ovannämnda grunder för »elektrifierbarheten» skulle vara så gott som uteslutna från elektrifiering. Dessa landsdelar, som hava mindre arealer odlade marker, behöva synnerligen väl komma i åtnjutande av de ökade möjligheter till jordbrukets och dess binäringars förbättrande och av den uppräckning i övrigt, som tillgången till elektrisk kraft bjuder. Och om jordbruket ej allestädes i dessa bygder till en början är så utvecklat att det medger en tillräcklig kraftkonsumtion, så erbjuda ej sällan hantverk och småindustri samt handel, ja, till och med privatbostäder beaktansvärda kraftbehov. Och vinnande av elektrisk belysning är i allt fall av synnerlig betydelse ur alla synpunkter. Jämväl för uppvärmning torde elektriciteten så småningom få en allt större betydelse.

Vilka åtgärder kunna då från det allmännas sida vidtagas för landsbygdens allmänna elektrifiering?

Förut är redogjort för, vilka på denna fråga inverkan spörsmål nu äro under utredning. De äro — fränsett lagstiftningsspörsmålen, som vi ej här avse att närmare beröra — frågorna om en statens lånefond för kraftstationsanläggningar och om anordnande av upplysningsverksamhet för landsbygdens förseende med elektrisk kraft.

Med avseende å sistberörda fråga hava vi bemärkt, att Kungl. Maj:t ärnar för innevarande riksdag framlägga förslag och för dess genomförande beräknat visst anslag i statsverkspropositionen. Men dessa spörsmål äro dock splittrade detaljer — låt vara viktiga nog. Rätt ordnade kunna de givetvis bli av betydelse för den elektrifiering av landsbygden, som kan komma till stånd genom enskild företagsamhet. Icke minst är så fallet med frågan om beredande genom statens försorg av billiga lån framför allt för bygdeelektrifiering. Och det må kraftigt framhållas, att den enskilda företagsamheten måste på allt rimligt sätt uppmuntras att fortfarande med iver arbeta på distribution av elektrisk kraft.

Men skall landsbygdens allmänna elektrifiering verkligen komma till stånd inom överskådlig tid, och de betydelsefulla omvälvningar i landsbygdens ekonomiska och sociala liv, som därav enligt vår mening skulle bli

en följd, uppnås, då måste frågan läggas efter större linjer. Och skall en elektrifiering av hela den landsbygd, som kan nås av med vattenkraft alstrad elektrisk energi, en gång vinnas, då måste det vara *staten*, som till väsentlig del själv tager hand om denna elektrifiering, liksom *staten* redan till så väsentlig del gjort med telefoner och järnvägar.

En dylik omfattande bygdeelektrifiering torde kunna komma till stånd utan intrång på statens egna behov av elektrisk energi för andra ändamål och på storindustriens behov, enär bygdeelektrifieringen upptar relativt små krafttillgångar.

Med teknikens utveckling kan högspänd ström numera med fördel framföras på betydande avstånd, vilket uppenbart underlättar från kraftkällan avlägset belägna orters förseende med elektrisk kraft.

De långa bygdelinjer, som för landsbygdens elektrifiering måste byggas, anläggande av transformatorstationer och ortsnät, genom vilka senare strömmen överföres i en lätt användbar och ofarlig form, kräva relativt stora kostnader. Jämväl denna omständighet hänvisar till *staten*, såsom den som ensamt kan i tillräcklig utsträckning ordna med landsbygdens elektrifiering; den må nu härvid gå mer eller mindre långt med avseende å den egentliga ortsdistributionen. Det har också visat sig, att de stora enskilda kraftbolagen allenast i ringa utsträckning vågat belasta sig med så allvarliga kapitalutlägg, som landsbygdens elektrifiering kräver. Och de smärre företag, som här och var i orterna uppstått och ytterligare kunna uppstå, de räcka icke, och deras ekonomiska möjligheter äro också starkt begränsade.

Staten äger redan betydliga vattenfall, som ligga obegagnade. Åtminstone flera av dessa kunna inom den allra närmaste tiden tagas i anspråk för kraftstationsbyggnader. Att man vid byggande av dylika stationer ej allena kan lita till den egentliga bygdeelektrifieringen är uppenbart. Men bygdeelektrifieringen bör alltid räknas som ett oundgängligt viktigt bihang vid kraftstationers planerande. Och vi antaga som visst, att efterfrågan på elektrisk kraft för olika ändamål under den närmaste framtiden blir så betydande, att det måste vara klokt att i tid bereda sig för att möta denna efterfrågan.

Genom att *staten* själv uppträder med distribution i stor skala av elektrisk kraft, har *staten* i sin hand att förekomma en tilläventyrs annars hotande monopolbildning på området. *Staten* får därmed i sin makt att på ett effektivt sätt reglera prisen på elektrisk kraft, varmed ej är sagt,

att icke även andra åtgärder kunna ifrågasättas, för att hindra att konsumenterna av elektrisk kraft uppskörtas av enskilda distributionsföretag.

Staten har också utvägar, som ej stå de enskilda i samma grad till buds, att skaffa sig materialier, maskiner o. s. v. till rimliga pris.

Staten har hittills utbyggt de stora kraftkällorna och i regeln blir väl även framgent förhållandet det, att dessa i främsta hand tillgripas, då de i allmänhet medgiva ett bättre ekonomiskt utbyte. Men enligt vår mening är det av mycket stor betydelse, att statens verksamhet på detta område icke inskränker sig härtill. Jämväl utbyggandet av mindre kraftkällor har ofta fog för sig och skulle giva goda erfarenheter och lämna efterföljansvärda exempel för de enskilda företag av samma art, som man alltid måste hoppas på och befrämja för att komma tillräckligt långt i förevarande avseende. Och dessa statens små kraftstationer, om de förläggas här och var i landet, få en avgörande betydelse för vissa delars av landsbygden elektrifiering.

Det måste framhållas, att staten vid ett antytt vidsträckt tillhandahållande av elektrisk kraft måste inrikta de allvarligaste ansträngningar att också kunna bygga billigt och anspråkslöst.

Med den betydande erfarenhet på området, som vattenfallsstyrelsen äger, och som givetvis vidgas allt mer i samma mån som styrelsens verksamhet på detta område utsträcker, skall det bliva möjligt att även i tekniskt avseende göra nya landvinningar, som kunna underlätta landsbygdens allmänna elektrifiering.

Av den redogörelse, som förut lämnats för de principer, som vattenfallsstyrelsen följt med avseende å den bygdeelektrifiering som hittills från dess sida ifrågakommit, framgår, att styrelsen ej tagit befattning med de egentliga ortsnäten, utan att dessas utbyggande fått ankomma på sammanlutningar i orterna. Det synes oss dock, som om jämväl det av Hemsjöbolaget praktiserade, ovan angivna systemet, att jämväl utbygga ortsnäten och de små transformatorstationerna ända till abonnenternas husväggar samt omhänderhava detaljdistributionen till varje enskild abonnent, bör komma till användning. Vid någon utbyggnad av en mindre kraftkälla, helst i någon trakt, som enligt vad som antagits icke skulle vara »elektrifierbar», vore det enligt vår mening till en början skäl i att antaga sistberörda system, som ju för abonnenterna är synnerligen bekvämt och tilltalande. Sannolikt skulle man för en dylik anordning vara villig att betala efter en något högre tariff, då man slapp allt besvär och alla vanskligheter med ortsnätets utbyggande genom ortens egen försorg. Det hela skulle också bliva bättre anordnat och bättre eftersett.

Vi avse icke blott att staten skall utbygga allt fler och fler av sina vattenfall i särskilt syfte att främja landsbygdens elektrifiering, utan även att staten för detta ändamål bör förvärva lämpliga i enskild ägo befintliga vattenfall. Framför allt i de trakter, där staten nu ej äger tillräcklig vattenkraft och där det knappast kan påräknas att den elektrifiering, varom här närmast är fråga, kan genom enskildas försorg påräknas inom en nära framtid, måste dylika förvärv anses påkallade.

Det må vara sannolikt, att icke alla de företag, som staten, efter de linjer vi ovan antytt, skulle komma att driva, komme att »bära sig» redan från början. Men detta synes oss ej böra inverka avgörande i en så utomordentligt betydelsefull fråga som den nu förevarande; och det är vår övertygelse, att man så småningom skall nå gynnsamma resultat. Blir landsbygdens befolkning van vid den elektriska kraften, skall konsumtionen raskt stiga, och denna krafts erhållande snart bli ett lika känt behov som telefonen nu är, ja ett än större. Statsjärnvägarna ha gått samma utvecklingsväg; det har dröjt kortare eller längre tid, tills de »burit sig» i olika trakter av landet. Liksom man nu anser vissa delar av landet icke vara av ekonomiska skäl »elektrifierbara», så var järnvägsbyggandet t. ex. i övre Norrland en gång för ganska många närmast en galenskap eller en ruinerande affär. Men var stode vi nu, om norrlandsjärnvägarna ej kommit till? Och vi äro nu allmänt beredda att gå än längre i framdragandet av järnvägar i denna landsdel.

Det är också mindre av vikt, att varje särskild kraftstationsanläggning »bär» sig, än att vattenfallsstyrelsens förvaltning i sin helhet, i vad den avser distribution av elektrisk kraft, icke visar underskott, som kunna anses äventyrliga för staten. Landsbygdens allmänna elektrifiering är, såsom vi förut franhållit, icke blott av ekonomisk betydelse, den är också en ideell faktor av stor vikt, som skall skapa trevnad och tillfredsställelse i hundratusenden svenska hem.

Vi hava här huvudsakligen sysselsatt oss med den allmänna verksamheten från statens sida såsom distributör av elektrisk kraft i stor utsträckning och det ur synpunkten av landsbygdsbefolkningens ekonomiska intresse och uppräckning och ur de näringars synpunkt, som drivas å denna bygd, främst jordbrukets, vars utveckling är en av våra viktigaste uppgifter. Men det är för envar uppenbart, att jämväl vår storindustri skall av en dylik elektrifiering hämta betydande fördelar. Vad vi betecknat med bygdeelektrifieringen är blott ett av ändamålen med vattenkraftens omvandlande i elektrisk energi. Bygdeelektrifieringen måste stödjas av distri-

bution till stora kraftkonsumenter. Bygdeelektrifieringen ger därmed också ökade möjligheter för industrien att få sina växlande kraftbehov tillgodosedda genom statens försorg. Jämväl för statens egna ändamål, t. ex. elektrifiering av vissa statsbanelinjer, bleve nu berörd verksamhet också av stor betydelse.

Ingen tidpunkt kan enligt vår mening vara lämpligare för kraftstationsanläggningar i stor skala genom statens försorg än den nuvarande och den närmare framtidens. Aldrig någonsin torde svårigheterna för erhållande av bränsle hava varit så framträdande som nu. Visserligen ställas i denna tid ofantliga anspråk på statens ekonomi; men för produktiva ändamål, för att på olika områden göra oss oberoende av utlandet, för en så betydelsefull fråga som landsbygdens elektrifiering i stor skala, måste även de mest betydande ekonomiska ansträngningar vara påkallade. Det gäller här icke mer och icke mindre än att skapa nya förutsättningar i olika riktningar för ett rikare och av utlandets produkter mera oberoende Sverige. Den generation, som får uppleva, att Sveriges vattenfall helt tagas i anspråk för landets elektrifiering, så långt de räcka härtill, och att även avlägsna bygder hava tillgång till elektrisk kraft för jordbrukets, för industriens, den stora som den lilla, drift, och för belysning och andra dylika ändamål, den skall förvisso också finna bättre bärgning och bättre trevnad i alla Sveriges bygder, än nu ofta är fallet.

* * *

Uppenbart kräva de stora frågor, vi här berört, en ingående utredning, som allenast Kungl. Maj:t kan åvägabringa. Givetvis fordras härvid största planmässighet, enhetlighet och förutseende. Men vi hysa också den mening, att vi just i vattenfallsstyrelsen hava ett organ och krafter, som kunna föra fram denna fråga på ett sätt, som garanterar att alla möjligheter utnyttjas och att alla legitima intressen beaktas.

För att det må vara klart, att den omfattande utredning, varom här är fråga, och som vi förutsätta kommer att närmast anförtros vattenfallsstyrelsen, måste göras på sidan om styrelsens vanliga verksamhet och kräver skyndsamhet, anse vi att ett särskilt anslag bör ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för den nämnda utredningen. Detta anslag torde för år 1918 kunna begränsas till ett förslagsanslag av 15,000 kronor, varav erforderliga belopp torde böra få disponeras även under innevarande år.»

Riksdagen delar motionärernas uppfattning, att vår landsbygds förseende med elektrisk kraft är en angelägenhet av största vikt. Genom en rationell elektrifiering av landsbygden skulle uppenbarligen avsevärda fördelar beredas dess befolkning och näringsliv. Också hava, på sätt motionärerna erinra, från statsmakternas sida redan vidtagits åtgärder i sådant syfte. Motionärerna förmena, att ännu mycket torde återstå i detta avseende samt ifrågasätta i anledning härav en allsidig utredning angående de åtgärder, som kunna från statens sida vidtagas för elektrifiering av landsbygden i största möjliga utsträckning. Riksdagen har tagit del av ett utav vattenfallsstyrelsen avgivet underdånigt yttrande över ifrågavarande motion. I detta yttrande, vari vattenfallsstyrelsen tillstyrkt den begärda utredningen, har styrelsen lämnat en utförlig redogörelse för styrelsens verksamhet med elektrifiering av landsbygden samt framfört enligt riksdagens förmenande synnerligen beaktansvärda synpunkter beträffande nu förevarande spörsmål. Jämväl riksdagen håller före, att ytterligare åtgärder böra från statsmakternas sida vidtagas för främjande av ifrågavarande viktiga angelägenhet, och anser riksdagen förty, att den föreslagna utredningen snarast bör komma till stånd.

Såsom vattenfallsstyrelsens yttrande utvisar, har vattenfallsstyrelsen framdragit åtskilliga bygdelinjer för elektrisk kraftöverföring från transformatorcentraler till mindre transformatorstationer och såmedelst möjliggjort för vissa trakter att erhålla elektrisk kraft. Härvid har vattenfallsstyrelsen i sin egenskap av affärsdrivande verk ansett sig av statsekonomiska skäl böra begränsa nämnda verksamhet i enlighet med vissa av styrelsen tillämpade principer, vilka riksdagen, som erhållit kännedom om desamma, funnit i sådant hänseende väl avvägda. Emellertid synas riksdagen ur nationalekonomisk och social synpunkt starka skäl tala för att elektrifiering av landsbygden bör genom statsmakternas försorg kunna komma till stånd, även där sådan elektrifiering ej kan förväntas mera omedelbart giva ett i statsekonomiskt avseende gynnsamt resultat, och håller riksdagen före, att detta spörsmål bör bliva föremål för undersökning vid den ifrågasatta utredningen. Det torde enligt riksdagens förmenande jämväl ankomma på en blivande utredning att avgöra, huruvida en ökad statsverksamhet för elektrifiering av landsbygden bör gå ut på allenast framdragande av huvudlinjer till de trakter, som skola bliva föremål för elektrifiering, eller jämväl bör avse ett vidare utbyggande av ledningssystemet.

Vad angår den föreslagna utredningens verkställande, synes det riksdagen

böra överlämnas åt Eders Kungl. Maj:t att avgöra, åt vilken myndighet eller vilka personer densamma bör anförtros.

Då det torde vara förenat med svårigheter att redan nu beräkna kostnaderna för den ifrågasatta utredningen, anser riksdagen det icke vara lämpligt att, på sätt motionärerna föreslagit, ett bestämt anslag för ändamålet ställes till Eders Kungl. Maj:ts förfogande, utan håller riksdagen före, att ifrågavarande kostnader bära av Eders Kungl. Maj:t med omhänderhavande medel förskjutas och framdeles hos riksdagen anmälas till ersättande.

Under åberopande av det anförda får riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte skyndsamt låta verkställa utredning om de åtgärder, som kunna inom den närmaste framtiden ifrågasättas för att genom statens försorg få till stånd en så allmän elektrifiering av landsbygden, som omständigheterna kunna medgiva, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 9 juni 1917.

Med undersåtlig vördnad.
